

Юлія ЗАВГОРОДНЯ

*доцентка кафедри теорії
та історії держави і права,
кандидатка юридичних наук, доцентка*

Єлизавета ПАВЛУХ

*здобувачка вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ПІЗНАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Важливою складовою пізнання прав людини, як і будь-яких інших правових явищ (якщо мова йде про наукове пізнання), є визначення і опис методології. Обрання методологічних засобів важливе для наукового пізнання прав людини, оскільки допомагає створити системне та логічне бачення вивчення цього складного явища. Методологія визначає той інструментарій, який вчені використовують для дослідження прав людини.

Методологія включає в себе підходи, методи дослідження, терміни та концепції, які використовуються в наукових дослідженнях прав людини; це є важливою передумовою для об'єктивного та системного розгляду цього питання, сприяючи формуванню обґрунтованих висновків та рекомендацій для подальшого розвитку і захисту прав людини.

Водночас варто зазначити таке. В основу пізнання прав людини має бути покладено аксіологічну складову (а, відтак, і ментальну складову). Так, у цьому контексті слід згадати висновок вітчизняних вчених про те, що «Складовою гносеології правових явищ має бути превалююча концепція розуміння права, що спричиняє необхідність урахування ідеологічного фактору та застосування аксіологічного та герменевтичного підходів. Вихідним положенням пізнання правових явищ має бути соціокультурна природа самого права» [1, с. 11].

Однією з проблематик, пов'язаних з обраним нами предметом дослідження, є відсутність усталеного розуміння структури методології правових явищ.

Однак у цьому дослідженні ми зосередимо увагу саме на аксіологічній складовій пізнання прав людини. Аксіологічна складова пізнання прав людини стосується зосередження уваги на ціннісних аспектах досліджуваного предмета, на тих ціннісних складових, які лежать в основі концепції прав людини. Вказане передбачає розгляд цінностей, які визнаються та захищаються в межах царини прав людини, і визначення їхньої ролі у формуванні та розвитку цього правового поняття.

У цьому контексті вкажемо на те, що цілком очевидною є наявність

декількох систем прав людини. Йдеться про американську систему прав людини, азійську, європейську тощо. Різні системи прав людини відображають різноманіття історій, культур, традицій та правових підходів різних регіонів світу. Різні системи прав людини можуть визначати та інтерпретувати права та свободи відповідно до своїх контекстів.

Так, згадаємо європейську систему прав людини, основні положення якої відображено у Європейській конвенції з прав людини та практиці Європейського суду з прав людини. Американська система базується на Американській конвенції з прав людини та діяльності Міжамериканської Комісії з прав людини. Африканська хартія прав людини і народів створює основу для захисту прав на континенті.

Важливо враховувати, що кожна з цих систем має свої особливості, і права можуть бути трактовані різним чином в залежності від конкретного регіонального контексту. Успіх та ефективність цих систем залежать від рівня зобов'язань держав, які підписали та ратифікували відповідні конвенції, а також від здатності використовувати правозахисні інструменти в конкретному контексті.

Водночас слід пам'ятати і про Загальну декларацію прав людини, відповідно до якої «загальне розуміння характеру цих прав і свобод має величезне значення для повного виконання цього зобов'язання» [2].

Однією з центральних аксіологічних складових теорії прав людини (що відображена у Загальній декларації прав людини та сформована у межах європейської традиції права) є гідність людини. Гідність розглядається як фундаментальне поняття, що визначає права та свободи людини. Вона діє як цінність, яка перебуває в основі усіх прав людини та визначає необхідність поваги та захисту кожної особи. Гідність визнається як основоположна цінність та основа прав людини. Поняття гідності в контексті прав людини означає, що кожна людина має невід'ємне право на повагу, гідність та рівність у всіх сферах життя. Це головна ідея, яка пронизує визначення та гарантії прав людини в різних міжнародних та національних правових системах. Гідності не можна позбавити, гідність не може бути ніким обмежена. Людська гідність пов'язана із свободою та автономією. Це означає право кожної людини вирішувати основи свого життя, обирати свої переконання та жити відповідно до власної свободи в межах правового порядку. Концепція гідності є основою для багатьох міжнародних документів. Гідність виступає як етичний принцип та юридичний стандарт, що визначає, як повинні взаємодіяти індивід та суспільство в контексті прав та свобод людини.

Однак людську гідність, як і мораль, навряд чи можна вивести логічними засобами, що, безумовно, впливає на методологію пізнання цього явища та вказує на необхідність гносеології самих засобів пізнання прав людини. При цьому складовою частиною цих засобів має бути аксіологічний підхід. Дослідження аксіологічної складової пізнання прав людини дозволяє

глибше розуміти цінності, що формують концепцію прав людини, і визначити, як ці цінності впливають на реалізацію та захист прав людини в різних соціокультурних та політичних контекстах. Аксіологічний підхід допомагає розкрити глибинні моральні та етичні принципи, що лежать в основі прав людини.

1. Кучук А.М., Пекарчук В.М. Методологія правових явищ в умовах сучасного правового дискурсу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 1 (42). С. 9-12.

2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.

Наталія ЗАХАРЧУК-БОРИСЕНКО
*суддя Дніпропетровського
окружного адміністративного суду*

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

У наш час, коли здійснюються активні зміни в державно-правовій сфері та підшуковуються оптимальні моделі взаємодії між державою і суспільством, постає питання створення ефективної системи виконавчої влади, здатної ефективно забезпечувати права людини, удосконалення системи захисту прав людини у публічно-правових відносинах. Зрозуміло, що функціонування такої системи має здійснюватися відповідно до приписів Конституції України та гуртуватися на демократичних засадах у сфері прав людини.

Забезпечення прав і свобод людини, як найвищої соціальної цінності стає провідним напрямом, взаємовідносин між органами виконавчої влади та фізичними і юридичними особами. Важливого значення ця вимога відіграє при реалізації органами виконавчої влади адміністративного розсуду, коли можна обирати декілька варіантів поведінки. Органи виконавчої влади та їх посадові особи, діючи в рамках різноманітних правових відносин, використовують адміністративний розсуд у сферах правотворчості та правозастосування, і таким чином здійснюють численні публічно-владні управлінські функції. Внаслідок реалізації публічно-владних управлінських функцій можливі порушення прав, свобод та інтересів осіб у публічно-правових відносинах, що обумовлює звернення останніх до адміністративного суду за захистом. І тут важливе значення відіграють суди, які керуючись принципом верховенства права, мають прийняти законне, обґрунтоване та справедливе судові рішення.

Розглядаючи публічно-правові спори, адміністративні суди при вирішенні спорів керуються принципом верховенства права, відповідно до